

ตามรอย

พ่อ

ชีวิตพ่อเพียงง

... ผู้การพัฒนที่ยั่งยืน

ดร.จิราวุธ อิศรางกูร ณ อยุธยา

ดร.ปรีชานุช พิบูลสราวุธ

ตามรอยพ่อ ชีวิตพอเพียง
...สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

โดย

ดร.จิราภุ อิศรางกูร ณ อยุธยา
ดร.เปรียญช พินบูลสรารุธ

ตามรอยพ่อ ชีวิตพอเพียง...สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ดร.จิราภุ อิศรางกูร ณ อยุธยา

ดร.ปรียานุช พิบูลสรารุณ

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ดร.จิราภุ อิศรางกูร ณ อยุธยา ดร.ปรียานุช พิบูลสรารุณ

ตามรอยพ่อ ชีวิตพอเพียง...สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง จำกัด ;

๒๕๕๒. ๔๑ หน้า.

ISBN : ๙๗๘-๙๗๙-๘๒๕๙-๑๙-๒

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๒,๕๐๐ เล่ม (มีนาคม ๒๕๕๒)

พิมพ์ครั้งที่ ๒ : ๕,๐๐๐ เล่ม (มิถุนายน ๒๕๕๒)

(ฉบับปรับปรุง)

สงวนลิขสิทธิ์โดย : © โครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง
สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

สารบัญ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	ง
๑ หลักพอเพียง คือ หลักพัฒนาคนให้มีคุณภาพ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	๑
๒ ชีวิตพอเพียง คือ ชีวิตที่ก้าวหน้าไป พร้อมกับความสมดุล	๙
๓ ตามรอยพ่อ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม และความสุขที่ยั่งยืน	๒๕
๔ พัฒนาคุณภาพคน ให้มีคุณธรรมกำกับความรู้ คือ หัวใจของหลักพอเพียง	๓๑
บรรณานุกรม	๓๙

ห้ามผลิตเพื่อจำหน่ายในรูปแบบใดๆ แต่สามารถผลิตเพื่อแจกเป็นวิทยาทานได้
โดยอ้างจดหมายขออนุญาตมาซึ่ง
โครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์
๑๙๓ ถนนนครราชสีมา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐

“เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency Economy
คำว่า Sufficiency Economy นี้ ไม่มีในตำราเศรษฐกิจ.
 จะมีได้อย่างไร เพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่
 ...Sufficiency Economy นั้น ไม่มีในตำรา
 เพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่.....
 และโดยที่ท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็หมายความว่า
 เราก็สามารถที่จะไปปรับปรุง หรือไปใช้หลักการ
 เพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น”

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
 ๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๒)

ร.ร. ๐๐๐/15888

สำนักงานเลขาธิการ
 พระบรมมหาราชวัง ถนนสนามไชย

21 พฤษภาคม 2542

เรื่อง พระราชทานพระบรมราชกฤษฎีกา

ขึ้นชื่อ ว่าระเบียบคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ด้านเศรษฐกิจ พ.บ.ร. ๑๐๐/๒๕๔๒ ลงวันที่ 21 ตุลาคม 2542

ซึ่งมีผลแล้ว ส่วนบทความเรื่อง “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ดังต่อไปนี้

คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ความเป็นมา
 ราชวินัดปรีชญา บทความเรื่อง “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งสำนักคณะกรรมการพัฒนา
 การเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดพิมพ์เผยแพร่ในทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น ภาวการณ์
 ประเทศและกับกระทรวงพาณิชย์ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และขอพระราชทานพระบรม-
 ราชกฤษฎีกาฉบับเฉพาะฉบับดังกล่าวไปบังคับใช้ เพื่อให้ประเทศไทยใช้มีผลสำคัญว่า และดูข้อ
 นี้มีดังนี้ ผลกระทบต่อประชาชนไทยทั่วไป ดังนี้

ได้พิจารณาว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงฉบับของเศรษฐกิจพอเพียง หรือ
 พระบรมราชบัญญัติของเศรษฐกิจพอเพียง และขอพระราชทานไปบังคับใช้ ๕ พระราชทานพระบรม-
 ราชกฤษฎีกา ฉบับนี้ขอพระราชทาน

 (หม่อมหลวงเกียรติยศ) สมเด็จ
 ราชเลขาธิการ

ขอสงวนไว้พระบรมฯ
 โทร. ๐๒๒๕๔๕๓๗ ๔๒ ต่อ ๒๓๒๓, ๒๓๒๔

เศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิต แก่พสกนิกรชาวไทย มาโดยตลอดนานกว่า ๒๕ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไข เพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัย

ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอก ได้เป็นอย่างดี

* ประมวลและกลั่นกรอง จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในโอกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่เมื่อวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๖ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป

SUFFICIENCY ECONOMY

“**Sufficiency Economy**” is a philosophy bestowed by His Majesty the King to his subjects through royal remarks on many occasions over the past three decades. The philosophy provides guidance on appropriate conduct covering numerous aspects of life. After the economic crisis in 1997, His Majesty reiterated and expanded on the “Sufficiency Economy” in remarks made in December 1997 and 1998. The philosophy points the way for recovery that will lead to a more resilient and sustainable economy, better able to meet the challenges arising from globalization and other changes.

PHILOSOPHY OF THE “SUFFICIENCY ECONOMY”*

“**Sufficiency Economy**” is a philosophy that stresses the middle path as an overriding principle for appropriate conduct by the populace at all levels. This applies to conduct starting from the level of the families, communities, as well as the level of nation in development and administration so as to modernize

in line with the forces of globalization. “Sufficiency” means moderation, reasonableness, and the need of self-immunity for sufficient protection from impact arising from internal and external changes. To achieve this, an application of knowledge with due consideration and prudence is essential. In particular great care is needed in the utilization of theories and methodologies for planning and implementation in every step. At the same time, it is essential to strengthen the moral fibre of the nation, so that everyone, particularly public officials, academic, businessmen at all levels, adheres first and foremost to the principle of honesty and integrity. In addition, a way of life based on patience, perseverance, diligence, wisdom and prudence is indispensable to create balance and be able to cope appropriately with critical challenges arising from extensive and rapid socioeconomic, environmental, and cultural changes in the world.”

* *Unofficial translation.* A working definition compiled from remarks made by His Majesty the King on various occasions and approved by His Majesty and sent by His Majesty’s Principal Private Secretary to the NESDB on November 29, 1999

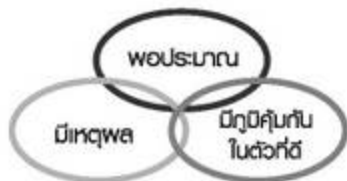
สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วัตถุประสงค์/สิ่งแวดลอม/วัฒนธรรม

สมดุล และพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง

ทำดี

ทางสายกลาง ► พอเพียง

เงื่อนไขความรู้

(รอบรู้ รอบคอบ รอบระวัง)

เงื่อนไขคุณธรรม

(ซื่อสัตย์สุจริต อดทนอดกลั้น อดเสียใจ อดทน)

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือความพอมีพอกินพอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้าง ค่อยเสริมความเจริญ และฐานะเศรษฐกิจชั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...”

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๑๗)

บทความนี้ นำเสนอครั้งแรกในการสัมมนา เรื่อง

“เศรษฐกิจพอเพียงกับการประยุกต์ใช้ :

จากงานวิจัยขยายผลสู่ชุมชน”

จัดโดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ในวันพฤหัสบดีที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒

ณ โรงแรมรอยัล แม่ฮ่อง อำเภอมือง จังหวัดหนองคาย

๑

หลักพอเพียง คือ หลักพัฒนาคนให้มีคุณภาพ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

นับเป็นเวลากว่าสามทศวรรษแล้วที่คำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)” ได้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวาง เพื่ออธิบายความหมาย เกี่ยวกับ อนาคตของสังคมมนุษย์ และโลกที่มนุษย์อาศัยอยู่ร่วมกัน แต่แม้ในปัจจุบัน ก็ยังคงมีความพยายามอย่างต่อเนื่อง ที่จะหาแนวทาง และกลไกวิธีการดำเนินการ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนา ไปสู่ความยั่งยืน และเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม สาเหตุสำคัญประการหนึ่ง อาจเป็นเพราะสังคมโดยรวม ยังไม่สามารถมองเห็นถึง เหตุและปัจจัยสำคัญ ที่จะทำให้ทุกภาคส่วนร่วมมือกัน ในการปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนา ที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนได้อย่างจริงจัง ทำให้เรื่องนี้เป็นประเด็นเชิงยุทธศาสตร์ ที่นักวิชาการ และนักพัฒนาทั่วโลก ยังขบคิด ทารือ เสวนากัน

ว่า จะทำให้การพัฒนาที่ยั่งยืน เกิดขึ้นจริงๆ ได้อย่างไร

แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แปรเปลี่ยนมาจาก คำนิยามของ World Commission on Environment and Development (๑๙๘๓) ซึ่งได้เสนอแนะว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ รูปแบบของการพัฒนา ที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคต ต้องประนีประนอม ยอมลดทอนความสามารถ ในการที่จะตอบสนองต่อความต้องการของตนเอง”

สำหรับประเทศไทยนั้น ได้นำเสนอคำนิยามของการพัฒนาที่ยั่งยืนจากมุมมองของประเทศไทย ในการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ณ นครโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้ เมื่อเดือนกันยายน ๒๕๔๕ ว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย เป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกๆ ด้าน อย่างสมดุล บนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม ด้วยความเอื้ออาทร เคารพซึ่งกันและกัน เพื่อความสามารถในการพึ่งตนเอง และคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียม” ซึ่งเป็นข้อเสนอที่มีพื้นฐานมาจาก หลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน ที่รัฐบาลได้อัญเชิญมาเป็นกรอบทิศทาง การพัฒนาและบริหารประเทศ

ตั้งแต่ปี ๒๕๔๕ จนถึงปัจจุบัน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และนำไปสู่การพัฒนาที่มีคุณภาพ และยั่งยืน

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้เกิดขึ้น ในช่วงเวลาที่ชาวโลก ทั้งนักวิชาการ และนักพัฒนา กำลังปรึกษาหารือ ถกเถียงกัน เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่จะนำไปสู่ความยั่งยืน โดย**จุดเด่นของหลักปรัชญา** ที่เพิ่มวิสัยทัศน์ มุมมองใหม่ ที่จำเป็น ในการทำให้เกิดวิถีการพัฒนา มุ่งสู่ความยั่งยืนมี ๔ ประการ คือ

(๑) การให้ความสำคัญกับ **การพัฒนาที่สมดุล** โดยเสนอแนวทางในการตัดสินใจเกี่ยวกับ**การใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนา** ที่สามารถนำมาใช้ได้ ทั้งในระดับบุคคล องค์กร หน่วยงาน ตลอดจนถึงรัฐบาล ตั้งแต่การใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่อย่างสมดุล ทั้งทรัพยากรทางกายภาพ ที่เป็นวัตถุ เงินทุน ระบบนิเวศวิทยาต่างๆ ไปจนถึงทรัพยากรทางสังคม วัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียม ประเพณี ความเป็นอยู่ ค่านิยม และ **การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล ภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลง (Dynamic balance)** มากกว่า การที่จะมุ่งขยายการเจริญเติบโตให้มากขึ้น เพียงมิติเดียว ดังที่เคยดำเนินมาในอดีต

(๒) การให้ความสำคัญกับ**เป้าหมายของกิจกรรมพัฒนา**ที่มุ่งเน้น **ประโยชน์ส่วนรวม** เนื่องจากลักษณะการมองโลกอย่างเป็น**องค์รวม**ของปรัชญาฯ จึงให้ความสำคัญกับ **ความเชื่อมโยงสัมพันธ์**ของมนุษย์กับสรรพสิ่ง (คนกับวัตถุ / คนกับคน / คนกับธรรมชาติ / และคนรุ่นต่างๆที่สืบทอดชนชาติต่อๆ กันมา) จากมุมมององค์รวมดังกล่าว ทำให้ปรัชญาฯนี้ มองว่า การกระทำของแต่ละบุคคล ในที่สุดแล้ว ย่อมส่งผลกระทบต่อผู้อื่นและสังคมส่วนรวม ไม่ช้าก็เร็ว และไม่มากก็น้อย ฉะนั้น แต่ละคนจึงควรใส่ใจที่จะ**กำหนดเป้าหมายย่อยส่วนบุคคล**ในทิศทางที่**สอดคล้องกับเป้าหมายที่เป็นประโยชน์ส่วนรวม** และในชั้นปฏิบัติ แต่ละบุคคลควร**ดำเนินภารกิจตนให้ดีที่สุด**เพื่อบรรลุเป้าหมายนั้นๆ ภายใต้บริบทและข้อจำกัดของแต่ละคน (*Think global, act local.*) เพื่อให้เกิดทั้งประโยชน์ตน และประโยชน์ส่วนรวม ไปพร้อมๆ กัน

(๓) การให้ความสำคัญกับ**การพัฒนาที่ก้าวหน้าไปอย่างมั่นคง** โดยเริ่มจากการ**พัฒนาฐานรากของสังคม** (Foundation) คือ การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับครอบครัวให้เข้มแข็ง พออยู่พอกิน สามารถพึ่งตนเองได้ระดับหนึ่งก่อน แล้วจึงเพิ่มระดับการพัฒนา อย่างเป็นขั้นเป็นตอน (*step-by-step development*) เช่น การพัฒนากลุ่มอาชีพ การจัดการระบบการออม และสวัสดิการชุมชนต่างๆ

ไปจนถึงการพัฒนาในระดับเครือข่าย ที่ขยายสู่ สังคมและประเทศชาติ ในที่สุด ซึ่งการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน โดยเริ่มจากฐานรากนี้ จะทำให้ผลพวงที่เกิดจากการพัฒนาตกถึงแก่ประชาชนส่วนใหญ่โดยตรง และเป็นแนวทางการพัฒนาที่ไม่เสี่ยงต่อการเกิดวิกฤต ล้มละลายทั้งระบบ อย่างที่เคยเกิดขึ้นในหลายๆ ประเทศ

(๔) การให้ความสำคัญกับ **การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ** (Quality of people) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ให้มี**คุณธรรมกำกับความรู้** ในการดำเนินชีวิต จึงจะสามารถทำให้เกิดวิถีการพัฒนาสู่ความยั่งยืนได้ เพราะคนที่มีคุณภาพจะสามารถใช้ สติ ปัญญา ในทางที่ถูกต้อง เป็นเหตุเป็นผล และใส่ใจ เรียนรู้ คิดค้น ปรับปรุง วิธีการ แนวทาง ในการจัดการทรัพยากรต่างๆ ให้เหมาะสม สมดุล และป้องกัน แก้ไขข้อบกพร่อง เพื่อให้เกิดผลดีขึ้นเรื่อยๆ ทั้งต่อตนเอง และสังคมโดยรวมในขณะเดียวกัน ซึ่งในที่สุดก็จะนำไปสู่**การพัฒนาที่ยั่งยืน** นั่นเอง

หลังจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ๒๕๔๐ ประเทศไทย ได้บทเรียนที่มีผลมาจากการพัฒนาที่ไม่สมดุล และขาดเสถียรภาพ ขาดความใส่ใจในการพัฒนาคุณภาพคนในทุกระดับอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง จนสภาวะวิกฤตส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในวงกว้าง จากบทเรียนในครั้งนั้น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ จึงได้กำหนดให้รัฐบาลต้องบริหารราชการแผ่นดิน ให้เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศอย่างยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสำคัญ (มาตรา ๗๘ วรรค ๑) รวมถึง รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการดำเนินการตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (มาตรา ๘๓)

ในปัจจุบัน หน่วยงานราชการ องค์กรภาคเอกชน ชุมชน สถานศึกษา ประชาชนทั่วไป ฯลฯ ได้เริ่มนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในการปฏิบัติการกิจ ดำเนินธุรกิจ พัฒนาอาชีพ และดำเนินชีวิต กันอย่างกว้างขวาง

และไม่ใช่ว่าเฉพาะชาวไทยเท่านั้น ที่ควรยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการดำเนินชีวิต หรือในการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติ ชาวโลกทุกคนก็สามารถใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อทำให้เกิดประโยชน์และความสุข ในการดำเนินชีวิตได้เช่นเดียวกัน ดังคำกล่าวประกาศราชสดุดีของ นายโคฟี อันนัน อดีตรัฐมนตรีสหประชาชาติ ในครั้งที่ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล “ความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์” แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๙ ณ พระราชวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ความตอนหนึ่งว่า

“...ด้วยพระปรีชาสามารถในการเป็นนักคิดของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทำให้นานาประเทศตื่นตัวในการปรับปรุงแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตามแนวทางพระราชปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่ชี้ถึงแนวทางการพัฒนา ที่เน้นความพอประมาณ การบริโภคด้วยสำนึกในคุณธรรม ความรับผิดชอบอย่างเป็นเหตุเป็นผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอที่จะต้านทาน และลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งพระราชปรัชญานี้ เป็นคุณูปการยิ่ง ต่อการพัฒนาในยุคปัจจุบัน ที่ประสบกับการเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็ว จากกระแสโลกาภิวัตน์ และด้วยพระราชปรัชญาดังกล่าวนี้นี้ สหประชาชาติจึงมุ่งเน้นเพียรพยายาม ที่จะส่งเสริมแนวทางการพัฒนา ที่ให้ความสำคัญต่อคน และความอยู่ดีมีสุขของประชาชนอย่างยั่งยืน เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา

รางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์นี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายมีปณิธานที่จะส่งเสริมประสพการณ์ และแนวทางปฏิบัติ ในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อันทรงคุณค่าอย่างหาที่สุดมิได้ของพระองค์ท่าน มาช่วยจุดประกายแนวความคิด สู่นานาชาติ ในโอกาสที่ข้าพระพุทธเจ้ามีความปลื้มปิติและภาคภูมิใจ ทูลเกล้าฯ

ถวาย รางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ แต่
ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท”

บทความนี้ จะกล่าวถึงคุณลักษณะเด่นของปรัชญา
ของเศรษฐกิจพอเพียง ในการนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนา
ตนเอง ชุมชน สังคม ประเทศชาติ ให้เกิดผลอย่างยั่งยืน โดยเน้นที่
การพัฒนาที่สมดุล การพัฒนาที่ก้าวหน้าไปอย่างมั่นคง
โดยเริ่มจากฐานราก อย่างเป็นขั้นเป็นตอน การกำหนดเป้าหมาย
เพื่อประโยชน์ส่วนรวม และการพัฒนาคุณภาพคนให้มีคุณธรรม
กำกับความรู้ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้สามารถอุ้มชูตัวเองได้
อย่างเต็มภาคภูมิ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นหัวใจหลักของการใช้ชีวิต
พอเพียง ตามรอยพ่อ

๒

ชีวิตพอเพียง คือ ชีวิตที่ก้าวหน้าไป พร้อมกับความสมดุล

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาในการ
ดำเนินชีวิต ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัส
ชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๓๐ ปี
ด้วยสายพระเนตรที่ยาวไกล และลึกซึ้งยิ่งกว่านักพัฒนา หรือ
นักวิชาการใดๆ จะมีสติปัญญาเสมอเหมือนได้ ดังพระบรม
ราโชวาท และพระราชดำรัสของพระองค์ นับตั้งแต่ปี ๒๕๑๖
เป็นต้นมา ที่ได้ทรงเน้นย้ำ แนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ
เพื่อให้รอดพ้นวิกฤต และแนวทางการพัฒนาให้ก้าวหน้าไป
อย่างเป็นขั้นเป็นตอน บนหลักแนวคิดพึ่งตนเอง มีคุณธรรมกำกับ
ความรู้ เพื่อให้คนส่วนใหญ่ พออยู่ พอกิน พอใช้ และทำให้
สังคมเจริญก้าวหน้าไปอย่างสมดุล ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์
ที่มากับการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบต่างๆ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นทั้งหลักคิด และแนวทางปฏิบัติตน ของแต่ละบุคคล และองค์กรในทุกระดับ โดยคำนึงถึง ๓ หลักการ ได้แก่ (๑) **ความพอประมาณ**กับศักยภาพของตนเอง และสภาวะแวดล้อม ตามความเป็นจริง (๒) **ความมีเหตุมีผล**บนพื้นฐานความถูกต้อง และ (๓) **การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง** คือ ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ที่ต้องประสบกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ตลอดเวลา และการที่จะ คิด พุด ทำอย่างพอเพียงได้นั้น จำเป็นจะต้องใช้ความรู้ต่างๆ อย่างถูกหลักวิชาการ ด้วยความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการมี**คุณธรรมเป็นพื้นฐานของจิตใจ และการดำเนินชีวิต** คือ สามารถรู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดี ละอายที่จะทำความชั่วเกรงกลัวต่อผลจากการกระทำที่ไม่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ใช้สติ ปัญญา พิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ในการทำอะไรที่ไม่เบียดเบียน หรือก่อให้เกิดกับผู้อื่นหรือสังคม เห็นคุณค่าของการแบ่งปัน ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แก่ผู้อื่น และชีวิตอื่นๆ เห็นความสำคัญของการร่วมมือปรองดองกันในสังคม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่างๆ ของสังคมให้มีความสามัคคี มีความเพียรที่จะร่วมสร้างสรรค์พลังในทางบวก อันจะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุ

เศรษฐกิจ ด้านสังคม ชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ต่างๆ

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือ **หลักพอเพียง** เป็นหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทาง**สายกลาง** ที่ไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่ง เป็นวิธีการที่เน้นการรักษาความสมดุล ในการปฏิบัติภารกิจต่างๆ บนพื้นฐานของความเป็นจริง ความถูกต้องอย่างเป็นเหตุเป็นผล และไม่ประมาท ไม่เสี่ยง เป็นหลักการที่สอดคล้องกับ วิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย ซึ่งมีพื้นฐานตั้งอยู่บนคำสั่งสอนใน**พระพุทธศาสนา** อันเป็นคำสอนที่เป็นสากล ทนสมัยตลอดเวลา เพราะเป็นคำสอนให้มนุษย์สามารถนำไปปฏิบัติ เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และนำไปประยุกต์ใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย แม้ในยุคปัจจุบัน ในการปฏิบัติตนในทุกมิติชีวิต ทุกภาคส่วน และทุกด้านของการพัฒนา เพื่อสังคมส่วนรวมจะได้อยู่ร่วมกัน อย่างสันติสุข และเจริญก้าวหน้า ไปอย่างมั่นคง และยั่งยืน

การใช้ชีวิตตามหลักพอเพียง หรือ **ชีวิตพอเพียง** นั้น หากมีความเข้าใจองค์ประกอบพื้นฐานของหลักปรัชญาอย่างถูกต้อง และชัดเจน ก็จะสามารถนำไปปรับใช้ได้ ในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ และความสุขได้

๒.๑ ความพอเพียงของทรัพยากรด้านต่างๆ ในการพัฒนาสู่ความยั่งยืน

ในขณะที่ หลักเศรษฐศาสตร์ หรือทฤษฎีการพัฒนา
ทั่วไป ให้ความสำคัญกับทุน (Capital) ทรัพยากรมนุษย์
(Labour) และเทคโนโลยี (Technology) ในการเป็นปัจจัยสำคัญ
ในการผลิต และบริการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ
และในช่วงทศวรรษ ๒๕๒๐ นักพัฒนาและนักวิชาการ ก็ได้เพิ่ม
ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resources) เข้าไปเป็นอีกส่วน
ประกอบหนึ่งของปัจจัยการผลิต ซึ่งเป็นผลมาจากกระแส
ความสนใจ การพัฒนาที่ยั่งยืน ในโลก และต่อมา หลังจากที่
ธนาคารโลก ได้ให้ความสนใจพิเศษในเรื่อง ทุนทางสังคม
(Social capital) โดยได้รับอิทธิพลทางความคิดจากบทความ
ที่มีชื่อเสียงของ Robert D. Putnam (๑๙๙๕) ปัจจัยทางด้าน
สังคม ก็เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่วงการพัฒนา ให้ความสำคัญ

กรอบแนวคิดภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียง ได้เพิ่มอีกปัจจัยหนึ่ง คือ ปัจจัยทางด้าน**วัฒนธรรม**
เพื่อให้วงการพัฒนาได้ตระหนักถึงความสำคัญ โดยเน้นการ
พัฒนาที่ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบใน ๔ ด้าน ได้แก่ วัตถุ สังคม
สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม อย่างเป็น**องค์รวม** คือไม่แยกส่วน
แต่เชื่อมโยง สัมพันธ์กัน อย่างเป็นเหตุเป็นผล ตามหลัก
อัมที่ปัจจัยตาของพระพุทธศาสนา องค์ประกอบ ทั้ง ๔ ด้าน

เป็นทั้งปัจจัยที่ใช้ในกระบวนการผลิต การบริการ และ
ในขณะเดียวกัน ก็เป็นปัจจัยที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนา
จึงกล่าวได้ว่า **คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา** คือทั้งเป็น
ผู้กระทำ และได้รับผลของการกระทำ จากการใช้ปฏิสัมพันธ์กับ
องค์ประกอบเหล่านี้ รายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบ มีดังนี้

(๑) **วัตถุ** หมายถึง วัตถุต่างๆ เชิงกายภาพ ที่มนุษย์
สร้าง หรือ ประดิษฐ์ขึ้น เช่น วัตถุดิบ สิ่งของ วัสดุ อุปกรณ์
เครื่องใช้ไม้สอย อาหาร เสื้อผ้าอาภรณ์ ที่อยู่อาศัย ต่างๆ เป็นต้น
ซึ่งนอกจากจะผลิตไว้ใช้เองได้ หรือใช้วิธีแลกเปลี่ยนกันดังเช่น
ในอดีต ในยุคปัจจุบัน ก็สามารถซื้อหามาเพื่อบริโภคได้
โดยเงินทุน องค์ประกอบนี้ จึงเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ
ด้านเศรษฐกิจ หรือ เงินทุน (ในความหมายแคบ) เป็นหลัก
แต่ในกระบวนการผลิตวัตถุต่างๆ เหล่านี้ ก็จำเป็นต้องอาศัย
ทรัพยากรด้านอื่นๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัด เป็นปัจจัยประกอบร่วม
ด้วย

(๒) **สิ่งแวดล้อม** รวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อม ของชุมชน สังคม ประเทศชาติ และโลก
โดยรวม ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ ของทรัพยากรดิน น้ำ ป่า
แร่ธาตุ ความหลากหลายทางชีวภาพ ความเป็นปกติของ
ภูมิอากาศ กระแส/ทิศทางการ ลม คลื่น พลังงานแสงอาทิตย์
 เป็นต้น ซึ่งสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาตินี้ นอกจากจะเป็นปัจจัย

ในการผลิตและบริการแล้ว ยังเป็นสภาพแวดล้อมที่สำคัญและจำเป็นในการดำรงชีวิต และการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตทั้งหลายบนโลก การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม จึงควรเป็นไปด้วยความเคารพ และระมัดระวัง ด้วยความรับผิดชอบต่อกันรุ่นหลัง ที่จำเป็นต้องพึ่งพิงทรัพยากรต่างๆ เหล่านี้ ในการดำรงชีวิตเช่นกัน

(๓) **สังคม** หมายถึง สภาพการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ความสัมพันธ์ของคนในสังคม เช่น การไว้วางใจกัน การช่วยเหลือ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีวินัย เคารพกฎเกณฑ์ ระเบียบ กติกาการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเคร่งครัด การมีกฎหมาย และระบบยุติธรรม ที่เชื่อถือได้ว่าเป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ การมีความผูกพัน รักใคร่ สามัคคี ปองตองของหมู่คณะและในสังคม การมีสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็ง เช่น ครอบครัวอบอุ่น เครือญาติสามัคคี การจัดระบบสวัสดิการทางสังคมในรูปแบบต่างๆ ทั้งเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ที่พัฒนาขึ้นมา เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ในยามวิกฤต ให้กับสมาชิกในสังคม เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะมีตัวอย่างให้เห็นอยู่มากมาย ในหลายๆ ประเทศ ทั้งในอดีตและปัจจุบันว่า ปัจจัยทาง**ด้านสังคม** เป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการพัฒนา เพราะการพัฒนาไม่ว่าจะด้านใดๆ จะไม่สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี

หรือ รบรื่น หรือไม่สามารถนำมาซึ่งประโยชน์ และความสุภาพเรียบร้อยได้ หากสังคมอ่อนแอ พื้นฐานจิตใจของคนในสังคมไม่ตั้งอยู่บนหลักศีลธรรม กฎหมายไม่ศักดิ์สิทธิ์ คนไม่สามัคคีกัน เป็นต้น

(๔) **วัฒนธรรม** หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต และการดำรงชีวิต ซึ่งรวมถึง ความเชื่อ ศาสนา ระบบคุณค่า ภูมิปัญญา การประกอบอาชีพ วัฒนธรรมการกิน อาหารพื้นเมือง การอยู่ของผู้คน การรักษาสุขภาพ การแต่งตัว ชนบทธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ การแสดง โบราณสถาน ต่างๆ เป็นต้น วัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างมากในการบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ ความเป็นตัวตน การดำรงอยู่ในสังคมที่มีความหลากหลายอย่าง**มีศักดิ์ศรี** นอกจากวัฒนธรรมจะเป็นต้นทุนสำคัญ ที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น ทั้งในการผลิต การให้บริการ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีคุณลักษณะเฉพาะ (Product identity / differentiation) แล้ว ในระยะยาว การพัฒนาที่สมดุลนั้น ควรสอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่ ค่านิยม ความเชื่อ ของคนในท้องถิ่น แล้วจึงค่อยๆ ต่อยอดพัฒนา ปรับปรุงให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อไม่ให้วิถีการพัฒนา สร้างความแตกแยก หรือความแปลกแยก ขึ้นในสังคม และในขณะเดียวกัน ก็มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการพัฒนาที่ดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น/

ชุมชน/ชนชาติ ไม่ให้ถูกกลืนหายไป

นักวิชาการทางด้านเศรษฐศาสตร์วัฒนธรรม (ฉัตรทิพย์, ๒๕๔๒) แสดงความเห็นในเรื่องนี้โดยสรุปว่า “...สิทธิพิเศษของประเทศนั้น ไม่ใช่สิ่งของที่จับต้องได้อย่างเดียว แต่คือประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม คุณค่า และปัญญาของชาวไทยเรา ไทยเป็นประเทศที่ร่ำรวยทางประวัติศาสตร์ มีวัฒนธรรมอันเก่าแก่ อุดมด้วยน้ำใจไมตรี และมีขนบธรรมเนียม สืบเนื่องมายาวนาน ชุมชน และวัฒนธรรมชุมชน คือสิทธิพิเศษที่มีค่าสูงยิ่งของประเทศ คือรากฐานของเศรษฐกิจแห่งชาติ...” นอกจากนี้แล้ว ในปฏิญญาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Declaration) ประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติ ต่างก็ตกลงกัน ที่จะให้ความสำคัญต่อการให้เกียรติ และเคารพวัฒนธรรม ที่แตกต่างกัน เนื่องจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นสมบัติที่มีคุณค่ายิ่งของมนุษยชาติ (“Human beings must respect one other, in all their diversity of belief, culture and language. Differences within and between societies should be neither feared nor repressed, but cherished as a precious asset of humanity.” - United Nations, ๒๐๐๐.)

๒.๒ ใช้หลักพอเพียง ๓ หลักการ เพื่อจัดการทรัพยากรอย่างสมดุล

ดังได้กล่าวในข้างต้นแล้วว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นทั้งหลักคิด และแนวทางปฏิบัติตน โดยยึด ๓ หลักการ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีค่าทั้ง ๔ ด้าน ให้เป็นไปอย่างสมดุล เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ก็ต้องยึด ๓ หลักการนี้ เป็นแนวทางในการตัดสินใจ และการกระทำ ดังนี้

(๑) ความพอประมาณ หมายถึง การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เป็นทุนเดิม ของตนเอง หรือภายในท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ก่อนที่จะแสวงหา ทรัพยากร แหล่งทุน วัตถุดิบ หรือ สิ่งของ บริการ ต่างๆ จากภายนอก จึงจะเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างพอเหมาะ พอควร กับ สภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น - ภูมิสังคม-- เป็นการส่งเสริม ให้เกิดการพัฒนาจากภายใน โดยสร้างความเข้มแข็งให้กับท้องถิ่น ชุมชน ก่อน แล้วจึงค่อยขยาย เชื่อมโยงกับภายนอก อย่างเป็นขั้นตอน ตามความจำเป็น

ส่วนการใช้ทรัพยากรนั้น ก็ต้องคำนึงถึงความจำเป็น สถานะของตนเอง สถานการณ์แวดล้อมต่างๆ ว่าเหมาะสม

หรือไม่ โดยรักษาระดับของความพอประมาณ ไม่มากเกินไป
ศักยภาพ และก็ต้องไม่น้อยเกินไปจนขาดแคลน หรือ
ไม่เพียงพอที่จะดำเนินการให้เกิดประโยชน์ได้ โดยการใช้อย่างมี
ธรรมาภิบาล คุ้มค่า คุ้มค่า ศึกษา พัฒนาต่อยอด ให้เพิ่มพูน
และดียิ่งๆ ขึ้น ซึ่งการจะตัดสินใจอยู่ในระดับความพอประมาณนี้
จำเป็นต้องคำนึงถึงทรัพยากรที่มีอยู่ และจำเป็นต้องใช้
ทั้ง ๔ ด้าน ตามที่กล่าวข้างต้น โดยอาศัยความรู้ ความ
รอบคอบ ในการวางแผน และตัดสินใจ และต้องอยู่บนพื้นฐาน
ของคุณธรรมด้วย เช่น ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่ทำ
สิ่งผิดศีลธรรม และไม่ทำลายธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ตั้งมั่น
อยู่บนพื้นฐานความซื่อสัตย์สุจริต เป็นต้น

(๒) **ความมีเหตุผล** หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการ
เรื่องต่างๆ อย่างมีเหตุผล บนพื้นฐานของความถูกต้อง ความ
เป็นจริง ตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม
จริยธรรม และวัฒนธรรม ค่านิยม ที่ดีงาม โดยพิจารณาจาก
เหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
จากการกระทำนั้นๆ ทั้งในระยะสั้น ระยะยาว ทั้งต่อตนเอง
ต่อผู้อื่นและส่วนรวม อย่างรอบคอบ

การคิดพิจารณาแยกแยะ ให้เห็นถึงความเชื่อมโยง
ของเหตุ ปัจจัย ต่างๆ อย่างต่อเนื่อง อย่างเป็นระบบ จะช่วยให้

บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีข้อผิดพลาดน้อย
และเช่นเดียวกัน การที่จะวางแผน ดำเนินการ หรือจะทำอะไร
อย่างสมเหตุสมผลได้นั้น ต้องอาศัยความรู้ มีความซื่อ
มั่นเพียง ความอดทน ที่จะจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ และ
แสวงหาความรู้ที่ถูกต้องอย่างสม่ำเสมอ มีความรอบคอบ
ในการคิด พิจารณา ตัดสินใจ โดยใช้สติ ปัญญา ด้วยความ
ตั้งมั่นของจิต ที่มีคุณภาพ ในทางที่ถูกที่ควร

(๓) **การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี** หมายถึง
การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบและการเปลี่ยนแปลง
ในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และ
วัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่
กล่าวโดยย่อ คือ การที่เห็นว่าทุกอย่างไม่แน่นอน มีความเป็น
ไปได้ที่จะแปรปรวน ผันผวน เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ฉะนั้น
การที่จะทำอะไร ก็ตาม ต้องไม่เสี่ยง ไม่ประมาท คิดถึง
ความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น แล้ว
เตรียมตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้องให้มีภูมิคุ้มกัน
ตัวเองได้ เตรียมวิธีการทำงานในรูปแบบต่างๆ ให้พร้อม
ที่จะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ จะได้สามารถดำเนิน
ภารกิจต่อไปได้ โดยไม่ซบถถลัก ต้องหยุดชะงักกลางคัน และ
นำมาซึ่งความต่อเนื่องของการพัฒนาในระยะยาว

๒.๓ มุ่งพัฒนาให้มั่นคง เริ่มจากสร้างฐานรากที่เข้มแข็ง และก้าวหน้าไปอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

เนื่องจากพื้นฐานประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ต้องพึ่งพิงการผลิตภาคเกษตรเพื่อการดำรงชีวิต เมื่อประเทศไทยเริ่มเข้าสู่ยุคพัฒนา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีความห่วงใย*เกษตรกรรายย่อย* ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ว่าอาจจะถูกละเลยจากยุทธศาสตร์การพัฒนา และกลายเป็นเหยื่อของการพัฒนาไปในที่สุด ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงได้ทรงทำการค้นคว้าทดลองโครงการด้านการเกษตรหลายโครงการ ในพื้นที่บริเวณรอบๆ พระราชวังจิตรลดาหลวง โดยมุ่งเน้นอยู่ที่การค้นหาเทคโนโลยี ตลอดจน*นวัตกรรมที่เหมาะสม* กับการนำไปประยุกต์ใช้ สำหรับเกษตรกรรายย่อยในประเทศไทยซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า ๓,๐๐๐ โครงการทั่วประเทศ

แม้ว่าโครงการพระราชดำริเหล่านี้จะมีความหลากหลายแตกต่างกันไป แต่จุดเน้นที่สำคัญ คือ *การทำเกษตรในระดับครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง* สามารถพึ่งตนเองได้ในขั้นต้น ซึ่งจะเป็นรากฐานทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในที่สุด กล่าวคือ ทำให้ครอบครัวเกษตรกรสามารถอยู่ได้อย่าง*พออยู่พอกิน* และ*ลดความเสี่ยง* จากต้องพึ่งพาน้ำฝนที่มีความไม่แน่นอน และ

จากการปลูกพืชเพียงไม่กี่ชนิด รวมทั้งมีความเสี่ยงจากความผันผวนของตลาด ซึ่งต่อมาในปี ๒๕๓๗ แนวนพระราชดำรินี้ ได้พัฒนามาเป็น*ทฤษฎีใหม่ ๓ ขั้นตอน* ที่พระองค์ได้ทรงแสดงให้เห็นถึงตัวอย่างของการพัฒนาจากระดับฐานรากให้มั่นคงอย่างเป็นขั้นตอน ในภาคเกษตร ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ เป็นแนวทางการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมในระดับครอบครัว ที่สอดคล้องกับระบบนิเวศวิทยา เพื่อให้พออยู่พอกิน สมควรแก่อัตภาพ ในระดับที่ประหยัดและเลี้ยงครอบครัวได้ โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๔ ส่วน เพื่อ (๑) ซุดบ่อสำหรับเก็บน้ำไว้ใช้ในการเพาะปลูกในช่วงฤดูแล้ง และใช้เลี้ยงปลา (๒) ปลูกข้าวให้พอเพียงสำหรับการบริโภคในครอบครัวตลอดทั้งปี (๓) ปลูกไม้ยืนต้น สวนผลไม้ และพืชผลอื่นๆ และ (๔) ไร่เป็นบริเวณที่อยู่อาศัยปลูกพืชสวนครัว และเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนโดยมีการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน การควบคุมวัชพืช ตลอดจนการควบคุมแมลงศัตรูพืชโดยวิธีธรรมชาติทั้งหมด เป็นระบบการผลิตที่เน้นการเกื้อกูลกัน ระหว่างสัตว์เลี้ยงและพืชผล เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสามารถนำไปปรับใช้ได้ในทุกภูมิภาคให้เหมาะสมกับสภาพของดิน น้ำ และชนิดของพืช ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละแห่ง

แนวทางการจัดสรรทรัพยากรที่หลากหลายในลักษณะที่เกื้อกูลกันตามหลักธรรมชาติดังกล่าวนี้ สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในภาคการเกษตรของไทยในช่วง ๕๐ ปีที่ผ่านมา เพราะหลีกเลี่ยงการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ที่ต้องพึ่งพาสารเคมีตลอดเวลา ทำให้คุณภาพดินเสื่อม ทั้งยังให้ผลกำไรต่ำ และเสี่ยงกับความไม่แน่นอนของตลาด นอกจากนี้ ยังช่วยแก้ปัญหาของการขาดแคลนน้ำ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้น จึงเป็นวิธีการที่จะทำให้เกษตรกรมีชีวิตมั่นคงสามารถเลี้ยงตัวเองได้ แต่พระองค์ก็ทรงยอมรับว่า ทฤษฎีใหม่นี้ “ปฏิบัติลำบากเพราะผู้ที่ปฏิบัติต้องมีความเพียรและต้องอดทน” อย่างไรก็ตาม การทำเกษตรในลักษณะนี้ จะทำให้มีส่วนเกินของผลผลิตในระยะยาวมากกว่าความจำเป็นที่จะบริโภคภายในครอบครัว และส่วนเกินดังกล่าวสามารถนำไปแลกเปลี่ยนซื้อขายในตลาดท้องถิ่น ทำให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น

ขั้นตอนที่ ๒ มีเป้าหมายอยู่ที่สร้างความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับชุมชน ด้วยการนำเอาผลผลิตส่วนเกินของครอบครัวต่างๆ มาจัดการร่วมกันในระดับชุมชน และยึดหลักการแบ่งงานกันทำ และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้ประหยัดและคุ้มทุน ซึ่งจะทำให้เกิดการเพิ่มผลผลิตและทำให้มีสินค้าและบริการในท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น การพึ่งตนเองในระดับชุมชนสามารถทำได้หลายทาง โดยการ

รวมกลุ่ม หรือร่วมมือกันในรูปสหกรณ์ เพื่อจัดการการผลิต การตลาด และพัฒนาสวัสดิการของชุมชนในรูปแบบต่างๆ เช่น จัดตั้งกลุ่มการผลิตร่วมกัน ธนาคารข้าว/โค/กระบือ กลุ่มอาหารพืชชุมชน ศูนย์บริการสุขภาพชุมชน กลุ่มฌาปนกิจชุมชน เป็นต้น เป็นการสร้างความสามัคคีภายในท้องถิ่น และเตรียมความพร้อมก่อนก้าวสู่โลกภายนอก โดยยังคงยึดหลักการ **ใช้ความสามารถและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลัก** แม้ว่าในขั้นนี้ การแลกเปลี่ยนกับภายนอกจะเพิ่มมากขึ้น แต่ก็ยังคงให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนกันเองภายในชุมชน เพราะช่วยประหยัดค่าขนส่ง และค่าการตลาด ต่างๆ

ขั้นตอนที่ ๓ ติดต่อสัมพันธ์กับระบบตลาด และเศรษฐกิจภายนอก เพื่อจุดประสงค์ต่างๆ เช่น จำหน่ายผลผลิตส่วนเกิน แสวงหาเทคโนโลยี และทรัพยากรจากภายนอก มาใช้ในกิจการของชุมชน เช่น การสร้างโรงสีข้าว ใช้บริการสินเชื่อธนาคาร และสถาบันการเงิน ตลอดจนสถาบันทางเศรษฐกิจอื่นๆ และถ้าหากชุมชนมีความเข้มแข็งเพิ่มมากขึ้น ก็อาจจะมีการเจรจาต่อรองความร่วมมือกับบริษัทธุรกิจ เพื่อประโยชน์ของทั้งสองฝ่าย

การพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ตามแนวทางทฤษฎีใหม่ ๓ ขั้นนี้ ท้ายที่สุดแล้ว จะนำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคงอย่างต่อเนื่อง และเจริญก้าวหน้าไปสู่ระดับการพัฒนาที่สูงและซับซ้อนขึ้น

๓

ตามรอยพ่อ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม และความสุขที่ยั่งยืน

“...เศรษฐกิจพอเพียงนี้ ให้ก้าวหน้าไปอีก ไม่ใช่
ว่าเพียงแต่ปลูกข้าวให้มีพอกิน ..มันต้องมีพอ
ที่จะตั้งโรงเรียน มีพอที่จะมี แม้แต่ศิลปะ...ก็จะ
ถือว่าประเทศไทย เป็นประเทศที่เจริญในทุกทาง
เจริญในทางไม่หิว มีกิน คือไม่จน แล้วมีกิน
แล้วก็มีอาหารใจ อาหารที่จะเป็นศิลปะหรือ
อะไรอื่นๆ ให้มากๆ..”

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา :
๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๖)

หลังจากที่แนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
รวมถึงตัวอย่าง และผลที่เกิดขึ้น ในทางปฏิบัติ ในระดับต่างๆ
ได้รับการเผยแพร่ขยายไปในวงกว้าง ทำให้เกิดความสนใจ
เกี่ยวกับหลักปรัชญา และการนำไปประยุกต์ใช้ในภาคส่วน
ต่างๆ เพิ่มมากขึ้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลังจากที่มีการ
เผยแพร่ผ่านหนังสือ **“รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย
ปี ๒๕๕๐ : เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน”** ที่จัดพิมพ์โดย
สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations
Development Programme) ทำให้แนวความคิดการพัฒนา
ที่ให้ความสำคัญต่อ**การพัฒนาคน** มีความลุ่มลึกมากขึ้นอีก
ระดับหนึ่ง เนื่องด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้ความสำคัญ

สำคัญกับการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ โดยเฉพาะการพัฒนา ด้านความรู้ทางวิชาการ ที่เน้นการฝึกให้มีความรอบรู้ ใช้ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการใช้ความรู้ ควบคู่ไปกับการพัฒนาในด้านคุณธรรม ให้เห็นถึงประโยชน์ที่แท้จริง คือ **ประโยชน์ในระยะยาว** ผ่านการสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบการอยู่ร่วมกันในสังคม การใช้ทรัพยากรของสังคม/โลก โดยคำนึงถึง **ประโยชน์ส่วนรวม** เพราะท้ายที่สุดแล้ว ในระยะยาว การกระทำใดๆ ก็ตาม จะส่งผลกระทบต่อส่วนรวม และย้อนกลับมากระทบต่อส่วนบุคคลในที่สุด

๓.๑ การเห็นคุณค่าของประโยชน์ส่วนรวม

มนุษย์เราไม่สามารถอยู่คนเดียวในโลกได้ จำเป็นต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ซึ่งการจะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมนั้น จำเป็นต้องมีความเข้าใจถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของแต่ละคน ทั้งในระยะสั้น และระยะยาว รวมถึงผลกระทบต่อตนเอง คนรอบข้าง ส่วนรวม และท้ายที่สุด ผลกระทบที่ย้อนกลับมาหาตนเองในที่สุด และเนื่องจากทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด สภาพแวดล้อมทางสังคม/สิ่งแวดล้อมในโลก มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่นานอน การที่จะตัดสินใจทำกิจกรรมอะไรก็ตาม เช่น การผลิต การบริโภค

การลงทุน การเดินทาง การเลือกแหล่งที่อยู่อาศัย ฯลฯ จึงควรจำเป็นต้องมีหลักยึด ในการตัดสินใจ และการปฏิบัติ ซึ่งหากเป้าหมายของแต่ละคน คือประโยชน์และความสุขที่แท้จริงแล้ว ก็ควรดำเนินชีวิตตามหลักพอเพียง โดยมีหลักในการตัดสินใจเชิงเป้าหมายที่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นในระยะยาว (ความยั่งยืน) โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม และคำนึงถึงความสมดุลของการใช้ทรัพยากรต่างๆ

การคำนึงถึง **ประโยชน์ส่วนรวม** เริ่มตั้งแต่การใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อการดำเนินชีวิต โดยการพิจารณาอย่างรอบคอบ ก่อนที่จะดำเนินการใดๆ ในการตัดสินใจเลือก หรือจัดลำดับความสำคัญในสิ่งที่จะทำ ทรัพยากรที่จะใช้ วิธีการที่จะดำเนิน ที่จะส่งผลกระทบต่อส่วนรวม และต่อตนเองในระยะยาวอย่างไร และหากมีส่วนร่วมในการพิจารณา ดำเนินโครงการ หรือ กิจกรรมพัฒนาชุมชน/สังคม ก็ควรใช้หลักพอเพียง คือ มุ่งให้เกิดประโยชน์กับคนส่วนใหญ่ หรือประโยชน์ส่วนรวม เป็นหลัก โดยจัดลำดับความสำคัญตามความเร่งด่วน และความจำเป็นของปัญหา คำนึงถึงความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากรและการลงทุน มากกว่าการวัดด้วยตัวเลข ผลกำไร หรือรายได้ที่จะเกิดขึ้นอย่างเดียว ตามหลักเศรษฐศาสตร์ทั่วไป

เมื่อแต่ละคน สามารถดำเนินชีวิตพอเพียงในระดับบุคคลได้แล้ว ก็ควรให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยเริ่มจากการให้ การแบ่งปัน แก่ผู้ที่ยังขาด ยังขัดสนอยู่ในสังคม ทั้งวงแคบและวงกว้าง ตามกำลังที่แต่ละคนมี การไม่เบียดเบียนกัน การให้ การแบ่งปัน การมีโมตรจิต เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันของคนในสังคม เป็นพื้นฐานของความไว้วางใจกันว่า สามารถพึ่งพาอาศัยกันได้ ช่วยเหลือกันได้ ในยามที่จำเป็น ซึ่งจะทำให้สังคมโดยรวม สามารถอยู่ได้อย่างสงบสุข มีความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินในเบื้องต้น เพราะเมื่อมีการช่วยเหลือบุคคลที่ขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานในการครองชีพ โอกาสที่คนจะประกอบอาชญากรรม กระทำความผิด เพราะความบีบคั้นที่ต้องแสวงหาปัจจัยพื้นฐานมาดำรงชีวิต ก็จะน้อยลง และนำไปสู่ความสามัคคี และความเข้มแข็ง ในที่สุด

๓.๒ เรียนรู้หลักการทรงงาน เพื่อดำเนินตามรอยพ่อ

การมุ่งประโยชน์สุขส่วนรวม เป็นเป้าหมายหลักในการทรงงาน ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่นเดียวกับการคิดอย่างเป็นองค์รวม มองเชิงระบบ เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยง ของ เหตุ ปัจจัย ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต

และการพัฒนา ดังนั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์ส่วนรวมในทางปฏิบัติจริง เราสามารถเรียนรู้แนวทาง หรือวิธีการทำงานได้จากหลักการทรงงานต่างๆ ของพระองค์ท่านได้ ยกตัวอย่างเช่น

- **การศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ** เพื่อให้รู้ว่า เรามีทรัพยากรอะไรบ้าง ทั้งเชิงปริมาณ และคุณภาพ หรือมีปัญหาอย่างไร เป็นการรู้จักตนเองให้ดีกว่าก่อน อย่างรอบรู้ จะได้ตัดสินใจเลือกเส้นทางพัฒนา องค์กร/ชุมชน/สังคม/ประเทศชาติ ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ ในแต่ละปัจจุบัน ตามความเป็นจริง

- **เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม** จากทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความรอบคอบ ตลอดจนสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ และรับผิดชอบร่วมกัน ในกระบวนการพัฒนา แต่ละคนจะได้มีความกระตือรือร้น สนใจ ใส่ใจ ในปัญหาและแนวทางการพัฒนาชุมชน รวมถึงผลที่จะเกิดขึ้น ทั้งต่อตนเองและส่วนรวม

- การพัฒนาให้เป็นไปอย่าง**เป็นขั้นตอน** เพื่อให้สามารถรักษาสมดุลในแต่ละย่างก้าวของการพัฒนาได้ เพราะการพัฒนานำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และมนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้ และปรับตัวต่างกัน การที่จะทำให้ประโยชน์ของ

การพัฒนากระจายสู่ส่วนรวม ให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงพื้นฐาน ศักยภาพ และสถานการณ์สิ่งแวดล้อม ในแต่ละช่วงเวลา แล้วค่อยๆ ต่อยอดการพัฒนาให้ก้าวหน้าขึ้นเรื่อยๆ จากฐานรากตามความเป็นจริง อย่างเหมาะสม เพื่อให้การพัฒนามีความมั่นคง ชุมชนและสังคม มีความเข้มแข็ง ไม่เกิดความแตกแยกในสังคมบนเส้นทางการพัฒนา

พัฒนาคุณภาพคน ให้มีคุณธรรมกำกับความรู้ คือ หัวใจของหลักพอเพียง

การพัฒนาคน ที่เน้นคุณภาพคน ด้าน*คุณธรรม* คือ ทำสิ่งที่ถูกต้อง อย่างเป็นเหตุเป็นผล เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ควบคู่ไปกับการใช้สติปัญญา ให้เกิดความรอบรู้รอบคอบ นี้ เป็นประเด็นใหม่ของการพัฒนาคนที่ยังไม่มีแนวคิดหรือทฤษฎีการพัฒนา ได้กล่าวถึง หรือ ให้ความสำคัญ ดังเช่นปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี ๒๕๕๐ (UNDP, ๒๐๐๗) ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า “...เศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญต่อ **การพัฒนาพื้นฐานจิตใจและจิตวิญญาณ** มากกว่าการพัฒนาวัตถุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเศรษฐกิจพอเพียงถือว่าการพัฒนาจิตนั้นต้องเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทุกชนิดโดยไม่อาจแยกออกจากกันได้”

คำนิยาม **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** ที่พระราชทาน มาให้ข้อคิดเกี่ยวกับเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้การตัดสินใจ และการกระทำเป็นไปอย่างพอเพียง นั่นคือ จะต้องอาศัยทั้ง คุณธรรมและความรู้ของคน เป็นสำคัญในการพัฒนาสู่ความพอเพียง โดยอาจสรุปได้ดังนี้

- **เงื่อนไขความรู้** ประกอบด้วยการศึกษาที่คนให้มีความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน **มีความรอบคอบและความระมัดระวัง**ที่จะนำความรู้ต่างๆ เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และโน้มน้าปฏิบัติ **ความรู้** เป็นองค์ประกอบสำคัญในการตัดสินใจ อย่างถูกต้อง และเป็นประโยชน์ จึงต้องมีการแสวงหาความรู้ เพิ่มพูนความรู้ จัดการความรู้ ต่อยอดความรู้ อยู่ตลอดเวลา ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในโลก

- **เงื่อนไขคุณธรรม** ที่จะต้องเสริมสร้างให้เป็นพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ประกอบด้วย **ด้านจิตใจ** คือการตระหนักในคุณธรรม ภูมิอดทนอดกลั้น ซื่อสัตย์สุจริต ใช้สติปัญญาอย่างถูกต้องและเหมาะสมในการดำเนินชีวิต และ**ด้านการกระทำ**คือ มีความซื่อสัตย์สุจริต อดทน ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ รู้จักแบ่งปัน และรับผิดชอบในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นให้ใช้หลัก ๓ ประการ ในการจัดการทรัพยากรทุกมิติ อย่างสมดุลนั้น จำเป็นต้องเริ่มจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คือต้องมีคุณธรรมกำกับความรู้ ในการดำเนินชีวิต (๒ เงื่อนไขสู่ความพอเพียง) เพื่อให้สามารถช่วยตัวเอง และยืนอยู่บนขาของตนเองได้อย่างเต็มภาคภูมิ ไม่เขย่งก้าวกระโดดตามคนอื่น โดยใช้ชีวิตอย่างประมาณตน เป็นเหตุเป็นผล และมีการเตรียมความพร้อมที่ดี เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยไม่ประมาท ซึ่งการที่แต่ละบุคคลจะสามารถพึ่งตนเองได้ตามความหมายนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้อย่างถูกต้อง และเพียงพอ ในเรื่องใดๆ ก็ตามที่จะทำ การ และมีกรอบหรือหลักในการปฏิบัติ ที่จะไม่ทำให้เกิดโทษ แต่นำมาซึ่งประโยชน์ฝ่ายเดียว นั่นก็คือ การต้องยึดหลักคุณธรรม ความถูกต้อง เป็นเหตุเป็นผล ตามความเป็นจริง ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อตนเอง หรือผู้อื่น กล่าวคือ การยึดถือประโยชน์ส่วนรวม ก่อนประโยชน์ส่วนตัว และก็ต้องประกอบไปด้วยความเพียรอย่างสม่ำเสมอ เพื่อป้องกันข้อบกพร่องไม่ให้เกิดขึ้น และพัฒนาปรับปรุงให้เกิดผลที่ดีๆ ขึ้นไป

แม้ว่า คุณธรรม จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิต และดำเนินงานทุกขั้นตอน แต่เนื่องจาก มาตรฐานคุณธรรม

ของคนในสังคมมีความแตกต่างกัน หรือมีระดับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน แต่ละสังคมจึงต้องกำหนดกฎ เกณฑ์ กติกาของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และต้องมีระบบบังคับใช้กฎหมาย กฎระเบียบที่มีประสิทธิภาพ และทำให้สังคมเกิดความสงบ เป็นระเบียบเรียบร้อย ในขณะที่เดียวกัน ก็จำเป็นต้องมีการสร้างสภาพแวดล้อมให้คนพัฒนาตัวเองให้มีคุณธรรมด้วย

ยกตัวอย่าง หลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ตามเส้นทางของ ศีล สมาธิ และปัญญา อันเป็นคุณธรรมพื้นฐานของการดำรงชีวิต เพื่อให้คนในสังคมเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกัน มีจิตสำนึกรับผิดชอบในผลของการกระทำของตน โดยเริ่มจากการที่แต่ละบุคคลมีความเห็นตรงเห็นชอบตามหลักเหตุผล ความเป็นจริง เช่น เชื่อว่าการกระทำทุกอย่างแม้เล็กน้อย ดีหรือชั่ว มีผลจริง แล้วมีความคิดชอบ คือ การคิดริเริ่มอะไรก็ตามไปในทางที่ดีที่ถูกที่ควร มีวาจาชอบ คือการกล่าววาจาที่เป็นเหตุเป็นผล ไม่หยาบกระด้าง ไม่ส่อเสียด นินทา ไม่เพื่อเจ้อ มีการกระทำชอบ คือ การกระทำอะไรก็แล้วแต่ ต้องทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ไม่ก่อให้เกิดโทษต่อตนเอง หรือผู้อื่น โดยเฉพาะการประกอบอาชีพที่ต้องเลือก *สัมมาอาชีพ* แล้วมุ่งมั่นในอาชีพ ด้วยความเพียร อุตสาหะในอาชีพนั้นๆ จดจ่อด้วยความมีสติปัญญา ด้วยสติชอบ และ

ฝึกจิตให้มีความตั้งมั่นเป็นสมาธิในการประกอบภารกิจทั้งปวงอย่างสม่ำเสมอ

ตัวอย่างการประยุกต์ใช้หลักพอเพียง

■ **การหาเลี้ยงชีพ (ผลิต/บริการ) อย่างพอเพียง** โดยคำนึงถึงทรัพยากรในด้านต่างๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ รวมถึงความสามารถในการบริหารจัดการ ทั้งความรู้ เทคโนโลยี ประสิทธิภาพ และศักยภาพของคนและชุมชน แล้วเลือกผลิตสินค้าที่ใช้ทรัพยากร/ปัจจัยการผลิต สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของคนและภูมิสังคม โดยคำนึงถึงกรรมวิธีการผลิตที่ไม่ก่อให้เกิดโทษต่อคน/สังคม/สิ่งแวดล้อม หรือใช้วิธีการที่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น โดยการทุจริต ผิดกฎหมาย ไม่มีจรรยาบรรณ เพียงเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว อย่างไม่เป็นธรรม รวมถึงการวางแผนทั้งปริมาณและคุณภาพการผลิตที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้บริโภค และคำนึงถึงความคุ้มค่าของการลงทุน และการจัดการความเสี่ยง ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ชยันหมั่นเพียร อดทน และใช้ความรู้ทางวิชาการด้วยความรอบคอบ และระมัดระวัง อย่างมีสติ อีกทั้ง เสาะแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความรอบรู้ และเพิ่มพูนปัญญา เพื่อให้ก้าวหน้าไปอย่างเป็นขั้นตอนพร้อมกับความสมดุลในชีวิต

■ **การรักษาทรัพย์สินอย่างพอเพียง** เมื่อแต่ละคนประกอบอาชีพ ทำมาหากิน ทำให้ได้ทรัพย์สินมาครอบครอง และใช้เป็นปัจจัยในการบริโภคและยังชีพแล้ว ก็จำเป็นต้องรู้จักรักษาทรัพย์สินต่างๆ ให้มีใช้นานๆ เช่น ทรัพย์สินส่วนบุคคล ต้องมีการใช้อย่างประหยัด ไม่ใช้อย่างสิ้นเปลือง ทะนุบำรุงรักษาสິงของ เครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ ให้คงสภาพอยู่คงทน เพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้ยาวนาน และคุ้มค่า หรือ การมีส่วนร่วม ใส่ใจในการดูแลรักษาสาธารณสมบัติ กิจกรรมต่างๆ ของสังคม การรักษาสมดุลของธรรมชาติ การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม เอกลักษณ์ของชาติ เป็นต้น

■ **บริโภคอย่างพอเพียง** คือการใช้ทรัพยากร รวมถึงการใช้จ่ายทรัพย์สิน อย่างมีอัยสัถ์ ซึ่งความมีอัยสัถ์นี้ ต่างจากความตระหนี่ที่เป็นโทษกับสังคมและตนเอง เพราะคนตระหนี่เป็นคนที่เห็นแก่ตัว แต่คนมีอัยสัถ์เป็นคนที่รู้จักกาลเทศะ ในการจับจ่ายใช้สอย มีความพอประมาณในการใช้จ่ายอย่างสมเหตุสมผล สมดุลกับรายรับและอัตภาพของตน และคำนึงถึงความประหยัด ความจำเป็น ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ถ้าไม่มีเหตุจำเป็น หรือไม่เหมาะสม ก็ไม่ต้องใช้ ไม่ต้องซื้อ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรต่างๆ อย่างรอบคอบ ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคม และต่อส่วนรวม โดยใช้สติ ปัญญา พิจารณา ตามเหตุผลความเป็นจริง อย่างไม่เข้าข้างตนเอง

การใช้ทรัพย์สินอย่างพอเพียง ควรมีการแบ่งสัดส่วนของทรัพย์สินในการใช้จ่าย อย่างเหมาะสม ทั้งเพื่อการดำเนินชีวิตภายในครอบครัว การแบ่งปันเมื่อแม่แก่ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง การทำบุญตามความเชื่อและศรัทธาเพื่อประโยชน์ในภายภาคหน้า การสงเคราะห์ผู้ยากไร้ขัดสนในสังคม ตลอดจนการออมและลงทุน การทำประกันในรูปแบบต่างๆ เพื่อเตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

เริ่มต้นวันนี้ ที่ตัวเรา

ด้วยการใช้ชีวิตพอเพียง ...ตามรอยพ่อ

บรรณานุกรม

“...คนเราก้าวพ้อในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย
เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย.
ถ้าทุกประเทศมีความคิด -อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ-
มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า
พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเรา
ก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมี
ของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น
ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง
ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง...”

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา :
๔ ธันวาคม ๒๕๔๑)

โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน สารานุกรมไทย
ฉบับเฉลิมพระเกียรติ ในโอกาสฉลองศิริราชสมบัติครบ
๖๐ ปี. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์
พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐.

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. สัมภาษณ์ในหนังสือ วังลัดดาวลย์.
สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. กรุงเทพมหานคร
: บริษัทดาวฤกษ์ คอมมูนิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๗.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. เศรษฐกิจศาสตร์บนรากฐานทางวัฒนธรรม.
๒๕๔๒.

พระสุธีร์ ชาคโร. ศีล สมาธิ ปัญญา กับเศรษฐกิจพอเพียง.
ถอดจากบทสัมภาษณ์ ณ วัดป่าบ้านเหล่ากุ่ม อ.มัญจาคีรี
จ.ขอนแก่น, ๒๕๕๑.

ประเวศ วะสี. เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม : แนวทาง
พลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
หมอชาวบ้าน, ๒๕๕๒.

ปรียานุช พิบูลสราวุธ. “เพิ่มผลผลิตอย่างพอเพียงใน
สถานศึกษา” ใน โรงเรียนสร้างคนต้นแบบคุณภาพ
เล่ม ๒. สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ. **กรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.** กรุงเทพมหานคร :
เพชรรุ้งการพิมพ์ ๒๕๔๖.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. **เศรษฐกิจพอเพียง
ของในหลวงกับการวิเคราะห์ความหมายของ
นักเศรษฐศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร : เกษตรบุลพันธ์,
๒๕๔๖.

สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP)
รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี ๒๕๕๐ :
เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน. กรุงเทพมหานคร
: ๒๕๕๐).

Priyanut Piboolsravut, co-authored with Chaiyawat
Wibulswasdi and Kobsak Pootrakool, "Sufficiency
Economy Philosophy and Development," Presented
at International Conference on Alternative
Development, Bangkok, Thailand, July 2007.

Robert D. Putnam, "Bowling Alone: America's Declining
Social Capital," Journal of Democracy, Washington
DC, 1995.

United Nations, United Nations Millennium Declaration,
General Assembly Resolution 2 session 55,
September 2000.

World Commission on Environment and Development.
Process of preparation of the Environmental
Perspective to the Year 2000 and Beyond.
December 1983.

